

AZ MTA BIOLÓGIAI TUDOMÁNYOK OSZTÁLYÁNAK BESZÁMOLÓJA

1981. április 22.

TIGYI JÓZSEF

Az Akadémia éves közgyűléseinek programjában szereplő nyilvános osztályüléseinken az Osztály beszámolójában egyrészt az Osztály munkájáról, másrészt feladatainkról szoktunk számot adni.

Mivel az elmúlt közgyűlés tisztújító közgyűlés volt, kérem, engedjék meg, hogy ebben a beszámolóban a szokásosnál kisebb részt szenteljek az elszámolásnak és aránylag többet terveinkről, feladatainkról szóljak, amelyek természetesen a korábbi évek, sőt évtizedek osztálytervein, tudománypolitikáján és ezek megvalósult eredményein alapulnak.

A közgyűlést követően első feladatunk tudományos bizottságaink újjászervezése volt. Az Elnökség idevonatkozó elvi ajánlása szerint a bizottsági rendszerben is tovább kell erősíteniünk az interdiszciplinaritás gyakorlatát. Jelenthetem, hogy a meglevő hagyományos kilenc diszciplináris bizottságunk mellett két újat hoztunk létre; az egyik a Természetvédelmi Bizottság, amely közös szakmai bizottsága az Osztálynak és az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatalnak; a másik a Testnevelési és Mozgásbiológiai Bizottság közös tudományos bizottság az Országos Testnevelési és Sporthivatallal, Biokémiai Bizottságunkat úgy szerveztük át, hogy az szervezetileg közös az Orvostudományok Osztályával és magában foglalja a klinikai-biokémia szakterületét is. Nem feledkeztünk meg a hagyományok ápolásáról sem, ezért szervezeti keretbe foglaltuk a biológiai tudománytörténettel foglalkozókat, létrehozva a Biológiai Tudománytörténeti Témabizottságot.

A szakmai bizottságok újjáválasztásával együtt megújítottuk az összes folyóirat-szerkesztőbizottságot, a nemzetközi uniók hazai nemzeti bizottságait és érvényesítettük szempontjainkat a TMB szakbizottságok megalakításánál is.

Szakmai bizottságaink többsége még a múlt év folyamán megkezdte működését és hozzászólott az 5 éves munkaprogram, valamint az egyéves munkaterv kidolgozásához. A titkároknak ezen munkához központi eligazítást adtunk. Szeretném hangsúlyozni, hogy bizottságaink munkáját a jövőben is alapvető jelentőségűnek tartom, az osztály testületi munkájának egyik leglényegesebb része itt kell, hogy follyon, véleményem szerint a bizottságaink a közvetlen műhelymunka valóban probléma-orientált testületi egységei kell legyenek.

A 12 bizottságunkban összegyűjtöttük az egyes diszciplínák, ill. interdiszciplinárisan megoldandó problémák legjobb, legaktívabb, mintegy 200 kutatóját, akik tudatában vannak annak a felelősségnek, melyet tudomány-szakunk, ill. a problémakör fejlesztésével kapcsolatosan vállalniuk kell.

A Biológiai Osztály vezetése különös gondot kíván a jövőben is fordítani az összes bizottság munkájára, figyelemmel, tanácsadással és nem utolsósorban a munka rendszerességének ellenőrzésével.

Szeretném kérni, hogy a bizottságok tevékenységéről maguk a bizottsági vezetők adjanak számot, illetőleg a bizottság tagjai mondjanak véleményt, ötleteket a munka továbbfejlesztésére, javítására.

További munkánkból kiemelném a Szegedi Biológiai Központban tartott ülésünket. Az Osztály vezetése jó képet kapott az ott folyó munkáról a főigazgató és az igazgatók beszámolóiból, majd a tudományos programunk keretében a szélesebb érdeklődő szakmai közvélemény is megismerkedhetett ezekkel az eredményekkel. Az Osztályülés és az SzBK munkája iránt nagy érdeklődést tanúsított az Agrártudományok és az Orvosi Tudományok testülete is. A társadalmi érdeklődést bizonyította, hogy osztályülésünkre a megyei Pártbizottság is elküldte képviselőjét.

Mint a délelőtti tudományos ülés mutatta, az SzBK a hazai kísérletes biológia legjelentősebb és egyre jobb nemzetközi reputációjú bázisává fejlődött. Permanens feladatunk lesz a jövőben is, hogy munkájukat nagy figyelemmel, segítőkészséggel támogassuk és szellemi és metodikai kapacitásukat az egész magyar biológia számára egyre fokozódó méretekben hasznosítsuk. Az intézet kollektívájában és vezetőiben megvan az a felkészültség és jóindulatú együttműködési készség, mely az ott folyó jelentős alapkutatásokat célra orientáltan irányítja, s emellett a magyar biológia, orvostudomány és mezőgazdaság-tudomány gyakorlati problémáinak megoldásához is hatékony segítséget tud adni.

Egy másik osztályülésünk az EGYT Kőbányai Gyáregységében volt Bihari István igazgató elvtárs meghívására. Ülésünkön a többi gyógyszergyár képviselője és a Gyógyszerkutató Intézet igazgatója is részt vett. Együttes megállapításunk volt, hogy a gyógyszerkutatás és gyógyszergyártás probléma-orientáltsága a kémiáról — jelentőségének csökkenése nélkül — a biológiára tevődött át, beleértve az experimentális orvostudományt. Ugyancsak kihangsúlyozódott a természetes hatóanyagok iránt megnyilvánuló fokozott érdeklődés, ami még jobban szélesíti a biológia lehetőségeinek spektrumát e területen.

Mint az 1980. évi beszámolóban is hangsúlyoztuk, a magyar biológiának egyik kiemelt feladata, hogy a jó eredményekkel rendelkező és népgazdasági szempontból nagyon fontos gyógyszeriparral való együttműködését rendszeres szervező munkával fokozatosan bővítse.

Talán már szócséplésnek tűnik örökös visszatérésünk a tudomány és a gyakorlat kapcsolatára, de hogy ez valóban élővé váljon, szüntelenül hangoz-

tatnunk kell, míg a termelők és a kutatók rájönnek, hogy közös érdek az, hogy keressék és megtalálják egymást.

Amikor hangsúlyozzuk a kutatás gyakorlat-orientáltságának szükségességét és elismerjük a társadalmi elvárás fontosságát, néhány példával arra is utalunk kell, hogy alapkutatás nélkül nincs előrehaladás. A délelőtti előadások között szerepelt két nagyon is gyakorlati eredmény. Farkas Tibor lipid kutatásait 1971 előtt vízi szervezeteken végezte és azidőben még ő sem gondolta, hogy egy mezőgazdasági termelési problémához tud segítséget nyújtani. Az Enzimológiai Intézet alaptevékenysége a szerkezet és működés törvényszerűségeinek feltárása, Dévényi Tibor előadása ezen munkákra alapozott gazdaságosságot jelentősen fokozó eredményről adott számot.

Az Osztálynak módjában volt, hogy hozzászóljon és véleményt nyilvánítson arról az intézkedési tervről, amelyet a Kormány szándékozik tenni a Balaton környezetvédelmére a VI. ötéves terv folyamán. Véleményünk szerint ennek döntő részét a vízminőség-védelemnek kell képeznie. Az ezirányú javaslataink csakis a korábbi évek alapkutatási eredményeire támaszkodhattak. Mindezeket kutatás-támogatási és tudománypolitikai irányító szerveink felé kívánom hangsúlyozni, hogy legyen bizalmuk a látszólag vagy valóságosan „elvont” kutatások iránt. Sokan emlékszünk arra az időszakra, amikor a genetikának nem biztosították a nemzetközi mezőnnyel való megfelelő lépéstartást, ma ennek következményét a növénynemesítés, állattenyésztés, növényvédelem „kéri számon” tőlünk és némileg joggal, mert például a gyógyszeriparunk korábbi hírnevét és virágzását a hazai kémiai kutatási háttér biztosította. Tisztában vagyunk azzal, hogy a kutatástámogatás népgazdaságunknak nem csekély terhet jelent, de az alapkutatás elmaradása éppúgy visszahat a népgazdaságra, mint negatív és pozitív értelemben az elmaradott vagy korszerű technológiával termelő üzemek.

A fent vázolt probléma nemcsak hazai jelenség, francia tudósok nemrég jelentettek meg egy fehér könyvet, miután a francia tudományos kutatás — mintegy tizenkét évi böjt után — 1981-től jelentősebb hitelt kap. A fehérkönyv felvázolja a francia kutatás történelmi fejlődését: a 60-as évek expanzióját, a 70-es évek stagnálását. Ez az elaborátum megjegyzi, hogy az alkalmazott kutatás nem irányíthatja kizárólagosan az alapkutatást. Az alapkutatás természetesen nem szakadhat el a lehetséges alkalmazási területektől. Szükség van az alapkutatás és az alkalmazott kutatás közötti „közvetítő, közbülső” kutatásra is és ezt tudatosan kell szervezni. A könyv bizonyítani kívánja, hogy a technikai és tudományos erőfeszítéstől függ az ország jövője, helye a világban, de egyúttal az állampolgárok jóléte is. Megállapítja, hogy tudományos kutatás nélkül az életszínvonal elkerülhetetlenül és gyorsan romlik. E megállapításokhoz nem szükséges további kommentár.

Az elmúlt rövid periódus alatt osztályunknak egyik igen fontos feladata volt a kutatóintézeteink igazgatói, ill. igazgatóhelyettesei kinevezésének véle-

ményezése. Osztályunk felelőssége teljes tudatában — a Természettudományi II. Biológiai Főosztállyal szoros együttműködésben — oldotta meg ezt a munkát. Megelégedéssel jelenthetem, hogy kutatóintézeteink élére mindenhol szakmailag kiváló, szervezésben jártas és határozott kutatókat tudtunk javasolni, akik megfelelő vezetési tapasztalattal rendelkeznek. Kutatóintézeteink most funkcióban levő igazgatóinak átlagos életkora 56 év. Bár az életkor önmagában nem döntő paraméter, mégis arra utal, hogy intézeteink felelős vezetőire nem a konzervativizmus, hanem a haladás, az új problémák és feladatok megoldásáért lelkesedni és küzdeni akarás a jellemző.

Az új intézeti igazgatók személyének kiválasztásánál az intézeteknek az igazgató által javasolt kutatási terve is megvitatásra került. E kutatási tervek mindegyike reális volt és túlnyomó többségük olyan témák kidolgozására irányul, melyek a tudományszak fontos fejlődési irányát reprezentálják és jól illeszkednek a népgazdaság legfontosabb problémáinak megoldásához.

Meg kell említenem, hogy a Tihanyi Biológiai Intézet profilproblémája — a főtitkár kérése alapján is — többször foglalkoztatta az Osztályt. Nagyon alapos, szakmai, tudományos szervezési és népgazdasági szempontok figyelembevételével lefolytatott vita alapján az az álláspont alakult ki, hogy a Tihanyi Biológiai Intézetben a Balaton limnológiai és általános hidrobiológiai kutatását jelentősen fejleszteni kell, de ugyanakkor az ott folyó eredményes neurobiológiai kutatásnak is helye és létjogosultsága van. Kíváncsú, hogy a neurobiológiai kutatások is részben a Balaton vízminőségromlás problémája felé orientálódjanak. Meg vagyok győződve, hogy a tihanyi kollektíva Salánki János igazgató vezetésével meg tudja oldani az Intézet új profiljával kapcsolatban megnövekedett alapkutatási feladatait.

Bár a főtitkár elvtárs még nem döntött ebben a kérdésben, de legyen szabad bejelentenem, hogy — a fenti problémák jobb megoldását is segítő — javasoltuk a tihanyi Intézet nevének megváltoztatását is az „MTA Limnológiai Kutató Intézete”-re.

Az Osztálynak egyik folyamatos feladata, hogy a TMB-vel együttműködve kutatóink tudományos minősítésének fejlesztésén is munkálkodjék. Mint említettem, a TMB bizottságainak személyi összetételének kialakításában érvényesítettük szempontjainkat, így a TMB-ben most Salánki János és Kovács Margit képviselik a biológiát; a kísérletes biológiai szakbizottság elnöke Keleti Tamás, titkára Niedetzky Antal, az általános biológiai szakbizottságé Vida Gábor és Oláh János lett. Az elmúlt periódusban jelentős számú tudományok doktora fokozat iránti kérelmet bírált el az osztály, szám szerint 16-ot. A legalább két véleményező írásos bírálata alapján lefolytatott eljárás után titkos szavazással 2 kivétellel pozitív javaslatot tehettünk a TMB-nek, ami azt jelenti, hogy a folyamodók alapos felkészültség és tudományos teljesítmény birtokában, kellő önkritikai értékelés után adják be kérelmüket.

A decemberi osztályülésen megtárgyaltuk és elfogadtuk a következő 5 éves terv alatt kimunkálandó legfontosabb témaköröket, Programunkba az alábbi 11 témát vettük fel:

1. A hazai ökológiai kutatások helyzete és feladata.
2. Folyó és állóvizekre épülő és tervezett műszaki létesítményekkel kapcsolatos biológiai-környezeti problémák.
3. Genetika és állattenyésztés.
4. Az immunológiai kutatások helyzete, különös tekintettel a határterületekre.
5. Bioengineering.
6. Az ingerület problematikája.
7. A szövettenyésztés helyzete.
8. A protisztológia helyzete.
9. Az embriológia helyzete.
10. Az energia biológiai úton való termelése.
11. A biológia egyes területeinek fejlődési prognózisa a 2000. évig.

Az osztály jelenlegi megítélése alapján ezek a legfontosabb megtárgyalandó kérdések, de természetesen — ha időközben még fontosabbak merülnének fel — rugalmasan megváltoztatjuk a most ismertetett tervet.

A magyar biológia legfelsőbb testületi szerve a Biológiai Tudományok Osztálya, mely — mint említettem — speciális kérdésekben bizottsági rendszerére támaszkodva látja el funkcióját. Hadsereg nélküli vezérkar lenne azonban az osztály, ha nem támaszkodik a 3 hazai biológiai társaságba tömörült szakemberek legszélesebb rétegeire. E három társaság jelenleg a MTESZ szervezeti keretében működik, de személyi és szervezeti kapcsolatok révén egyre harmonikusabb kollaborációban Osztályunkkal. A Magyar Biofizikai Társaság 1980 decemberében tartotta tisztújító közgyűlését és mintegy 400 hazai kutatót tömörít szervezeti egységbe. A Magyar Biológiai Társaság júniusban tartotta közgyűlését, s mintegy 1800 biológus kutatót és középiskolai tanárt foglalt magában. Igen öröndetes, hogy a Magyar Biokémiai Társaságban is sikerült felszámolni a sokévi megosztottságot és a közeljövőben megalakul az egységes Magyar Biokémiai Társaság, mely mintegy 400 tudományos munkást egyesít soraiban.

Amint látjuk, hazánkban a biológiai tudományos problémák kutatására — figyelembe véve az átfedéseket is — mintegy 2500 kiképzett szakemberre számíthatunk az előttünk álló feladatok megoldásában. Nyilvánvaló, hogy állandó feladatunk kell legyen ezen jelentős szellemi kapacitás „hadra-foghatóságával” való törődés, mely — bár számos szervezetek közötti organizációs probléma megoldását feltételezi, mégiscsak döntő mértékben ezen múlik hazánk biológiai tudományának és oktatásának fejleszthetősége.

Ennek szellemében a februári osztályülésünkön a Magyar Biológiai Társaságot felkértük, hogy számoljon be tevékenységéről. Örömmel regisztráltuk,

hogy a Magyar Biológiai Társaság vezetősége helyesen látja feladatait és hatékony szervezeti intézkedéseket tett és tesz nagy létszámú tagságának értelmes feladatok megoldására való mozgósításában.

Az osztály a többi biológiai társaság tevékenységének megtárgyalását is napirendjére tűzte.

Tisztelt Osztályülés !

Meg kell mondanunk, hogy az új évtizedben az új közgazdasági háttér, az új, VI. ötéves terv a prolongált időre, öt évre megválasztott újjáalakult testületek sok szempontból egészen új feladatok és perspektíva előtt állnak, ezért néhány tényre és jelzésre hadd hívjam fel a szíves figyelmüket.

A tudománypolitikai vezetés kicsit más szemszögből, de újra a tudományos testületekre irányította tekintetét.

Az Országos Tervhivatal elkészített több tudományfejlődési prognózist, amelyet a gazdaságtervezők irányító tevékenységében kíván felhasználni. Ennek zsűrizésére az Akadémia testületeit kérték fel; a Biológiai Tudományok Osztályára két feladat véleményezése hárult. De nemcsak a véleményező tevékenység, hanem az előkészítő munkában is számos szakemberünk vett részt. Véleményt kért a Kormányzat a VI. ötéves terv koncepciójához is. A Tudománypolitikai Bizottság véleményeztette az Akadémiával a kutatóintézeti hálózat átszervezésével kapcsolatos intézkedési tervét és az itt kialakult állásfoglalásokat jelentős mértékben figyelembe vette. E problémakörben Osztályunk külön osztályülés keretében fejtette ki véleményét. Az ÉVM és az OVH a Kormány elé történő terjesztés előtt az Akadémiával tárgyalta meg a Balaton környezetvédelmi problémáinak megoldására vonatkozó intézkedési tervét. Ebben a munkában Osztályunk jelentős mértékben vett részt. Ugyancsak az elmúlt évben az MTA főtikára elrendelte az Akadémiai intézetek úgynevezett folyamatos beszámoltatását és a végzett munka megmérésére ugyancsak a testületeket kérte fel. Ezt a feladatot a Természettudományi II. (biológiai) Főosztállyal szoros együttműködésben láttuk el. E helyen is köszönetet mondok mindazoknak, akik értékes véleményükkel osztály-állásfoglalásunk kialakításában segítettek.

Megkeresték az Osztályt jövőbeni kutatási irányzatok, témák prioritásának kérdésében is. Mindezekkel csak arra szeretnék rávilágítani, hogy a kutatáspolitikai a mai gazdasági helyzetben alap kutatási vonalon a legperspektivikusabb irányzatokra, gyakorlati vonalon pedig az elért eredmények, új módszerek hasznosítására helyez hangsúlyt és ebben a törekvésében felismerte, ezért számít arra a hazai és nemzetközi tapasztalatra és viszonylag objektív állásfoglalási készségre, amellyel a testületek tagjai rendelkeznek.

A biológia jelentőségének és eredményeinek széles társadalmi megismeretetésével elégedettek lehetünk. A könyvkiadás, sajtó, rádió, televízió széles

teret biztosít a biológiai tudományos kérdéseinek. Pl. A „Közgazdasági fórum”, a „Heti Világgazdaság” c. lap ismertette a génsébszet perspektíváit; a környezetbiológia helyet kap az Élet és Irodalomban, sőt még a Lúdas Matyi hasábjain is. Tömegével jelennek meg biológiai tárgyú ismeretterjesztő könyvek. Mindez öröndetes, de sajnos a nagy figyelemfelkeltésben, a divatban nagy a „zaj” is, és érdemes művek, cikkek, megnyilatkozások között sok a selejt, önreklám és meg kell kockáztatnunk a vádat, hogy sok a tudománytalanság, pénzhajhászás is. Nagyon kérjük, akinek nem inge, ne vegye magára. Valamikor tapasztalt, neves újságírók sem röstellték megkérdezni a tudományos osztályt, hogy hol van valami a tudományban, amiről érdemes írni. A maiak elég tájékozottnak vélik magukat, hogy kiválasszák riportalanyait és témájukat; meg kell mondani, hogy sokszor és ahogy lenni szokott, a kényesebb területekről. Könyvkiadóinktól is szívesen vennénk, ha egyrészt tematikai véleményt kérnének, másrészt saját reputációjuk érdekében a szakmai lektorok kijelölésében igénybe vennék segítőkészségünket. Nemcsak tudományos szinten tartozunk felelősséggel a nyomtatásban megjelentekért, az ismeretterjesztésben ez a felelősség talán még fokozottabb. A kutató hibájára, tévedésére társa azonnal rájön és megcáfolja. A tömegkommunikációban erre ritkán van mód, itt a tiszta vetésből a gyomot utólag kiirtani nagyon nehéz.

Természetesen nem hallgathatjuk el az osztály vezetésének és az osztály tagjainak, valamint a bizottsági elnököknek és titkároknak ezzel kapcsolatos feladatait és felelősségét sem.

Külön szeretnék szólni a Balaton környezetvédelmi kérdésével foglalkozó publicisztikai tevékenységről. Amennyire öröndetes, hogy e fontos népgazdasági, sőt politikai kérdés a közvélemény előtt rendszeresen ismertetésre kerüljön, annyira káros, ha a szerzők, tájékoztatlanságból, tudatlanságból vagy — tisztelet a kivételnek — szenzációhajhászásból elfogultak, tévesen vagy csak kiragadott részizgazságok közlésével, sőt felnagyításával tájékoztatják a járatlan és sokszor jóhiszemű nagyközönséget.

Kétségtelen, hogy az agrárprodukciónépgazdasági szempontból elengedhetetlen növekedése sokszor kerül konfliktusba a környezetvédelemmel, ezen konfliktus feloldása azonban nem a széles tömegek körében keltett — elnézést a kifejezésért — demagóg sajtóvitával, hanem rendszeres, tudományos helyzetelemzéssel, tudományos erőinknek a probléma megoldására való mozgósításával és az illetékes hatóságokkal való szoros együttműködéssel oldható meg. Szentágothai elnök- és Láng főtitkárhelyettes elvtárrsal együtt ezen gondolatmenetből kiindulva hívtunk össze március 24-én egy megbeszélést, a hazai ökológia és a mezőgazdaság-fejlesztés legkiválóbb szakembereinek részvételével. Ezen a megbeszélésen elhatároztuk az agrártermelés és a környezetvédelem ellentmondásainak szisztematikus és tudományos alapon való felszámolásának elkezdését, természetesen a meglévő bizottságok, testületek és hatóságokkal való igen szoros együttműködésben.

Itt a nyilvános osztályülés fórumán is szeretném kérni az illetékes szakembereket, hogy a fenti szempontokra ügyeljenek és a szakmailag hozzá nem értő újságírókkal és riporterekkel csakis teljes tudományos felelősségük tudatában és vállalásával működjenek együtt.

Legyen szabad a sok közül egy negatív — sajnos nem zsurnalisztikai — példát felhozni.

A Magyar Biológiai Társaság ifjúsági csoportja május 8—10-ig egy „ökoszisztéma tavaszi iskolát” rendez Tihanyban. Nem hiszem, hogy az ifjúságunk komoly tudományos munkára való nevelését segíti elő az az előadás, melynek „A Balaton nyomorúsága” a címe.

Nem demagógiával, hanem több kutatómunkával és jó szervezeti intézkedéssel tudjuk biztosítani egyik legnagyobb nemzeti kincsünk, a Balaton környezetének megóvását.

Tisztelt Osztályülés!

A következőkben szeretnék rátérni legfontosabb *feladataink* felvázolására. A feladatokkal együtt szeretném azt is bemutatni, hogy melyek azok a reális alapok, melyekre e feladatok megvalósítását felépíthetjük.

Röviden fogalmazva a magyar biológiának, így a Biológiai Tudományok Osztályának is kettős főfeladata van:

1. Biztosítanunk kell a hazai orvosi és mezőgazdasági kutatás biológiai tudományos hátterét.

2. Ki kell dolgoznunk, ill. adaptálnunk kell azokat a tudományos módszereket, melyekkel hazánk természetes és művi környezetének megóvását hosszú távon biztosítani lehet.

Mindezen főfeladatok megoldására az alábbi kutatási keretek állnak rendelkezésünkre.

- a) OTTKT (Országos Távlati Tudományos Kutatási Terv)
- v) OKKFT (Országos Középtávú Kutatási és Fejlesztési Terv)
- c) Az MTA KKP (MTA Középtávú Kutatási Program)
- d) Az MTA KKA (Központi Kutatási Alapja)
- e) Kutatóintézetek, kutatócsoportok, intézmények, tanszékek költségvetése.

Ad a) *Az Országos Távlati Tudományos Kutatási Terv* keretében 3 kutatási irány ad feladatot a biológiai kutatásnak,

- 1. Az életfolyamatok szabályozásának mechanizmusa (bioreguláció)
- 2. A biológiailag aktív vegyületek kutatása.
- 3. Természet- és környezetvédelmi kutatások (bioszféra).

Mint az elmúlt évi beszámolóban részleteztem, a *bioreguláció* főirány kutatásáért országosan is az MTA felelős. Koordináló intézet a Szegedi Biológiai

Központ. A folyamatos témaellenőrzések és az 5 éves tervbeszámolók is azt mutatták, hogy számos értékes és jelentős alapkutatási munka folyik e keretben, továbbá nagyon öröndetes, hogy egyre több olyan gyakorlat felé orientált probléma megoldása került sorra, melyek az immunológia, gyógyszeripar és a mezőgazdasági termelés szempontjából nagy jelentőségűek. Sajnálatos, hogy az Eü. tárca keretében folytatott bioregulációs kutatásokat nem koordináltuk kellőképpen az Akadémia keretében folyókkal. Ezen koordinálás elvégzése a közeljövő fontos feladata kell legyen.

A biológiailag aktív vegyületek kutatása gyógyszeriparunk és mezőgazdaságunk, de bizonyos mértékig környezetvédelmünk fejlődésének is kulcskérdése. Igen öröndetes, hogy az OKKFT keretében is további két program szerveződött ezen igen fontos — és nagy gyakorlati jelentőségű kutatási feladat előmozdítására. E kérdésre a továbbiakban vissza fogunk térni.

A bioszféra kutatás folyamatos és egyre növekvő feladatunk. E kutatási komplexumnak számos fontos kérdése, hogy a meglevő munkahelyeinket adekvatan képzett szakemberekkel tudjuk feltölteni. Igen fontos ezen a téren a Debreceni KLTE biológiai szakának — elsősorban Jakucs Pál akadémikusnak kezdeményezése, aki a szakbiológus-képzést jó színvonalú ökológusképzés irányába fejlesztette.

A bioszféra problémakör keretében az általános és az egész országban érvényes alapkérdések mellett, 3 kiemelt feladatot kell konkrétan szem előtt tartanunk:

1. A Balaton-térség környezetvédelme, melyben az MTA tudományos koordináló szerepét a tihanyi kutatóintézetnek kell betöltenie.

2. A budapesti agglomeráció környezetvédelmi problematikája, mely túlnyomórészt szárazföldi ökológiai kérdéseket tartalmaz, s melyet a Vácrátóti Botanikai Intézet kell hogy fő profiljának tekintsen, és

3. A dunai és tiszai víztározók ökológiai és hidrológiai vonatkozású problémáit.

Míg a Duna-kutatás kérdése elég megnyugtatóan megoldott az alsógödi kutatóállomásnak a Vácrátóti Intézettel való egyesítése révén, addig a JATE keretében működő Tisza-kutató csoport státusa, az MTA-val való kapcsolata sürgős rendezést igényel.

Fel szeretném hívni a figyelmet arra, hogy a Tisza vízgyűjtőrendszerében elvégzett beavatkozások igen jelentős ökológiai változást okoztak; nagyon gyorsan intenzív kutató munkával kell tisztázni ezen változások okát és várható következményeit.

Ad b) *Az Országos Középtávú Kutatási és Fejlesztési Terv* — a népgazdaság számára belátható időn belül hasznosítható eredményekkel kecsegtető — kutatásokat támogat 15 kiemelt program formájában.

A biológiai tudományok fontosságát és az Akadémia vezetésének előrelátását bizonyítja, hogy a 15 programon belül 7 vagy túlnyomórészt biológiai

problémakört ölel fel, vagy olyan, amelyben a biológiának jelentős szerepe van, vagy lehet.

E programok az alábbiak:

- A 7. Originális gyógyszerkutatás fejlesztése.
- A 8. Növényvédőszeresek kutatása és fejlesztése.
- A 9. A gabonatermelés fejlesztése.
- A 10. A tömegtakarmányokra és melléktermékekre alapozott hús- és tejtermelés.
- A 11. Az atomerőművek biztonságos üzemeltetését szolgáló kutatás-fejlesztési feladatok.
- A 12. A Balaton regionális környezetvédelme.
- A 14. A fehérjetermelés ipari technológiájának kutatása és fejlesztése.

Ha figyelembe vesszük, hogy a VI. ötéves terv folyamán az OKKFT programok finanszírozására mintegy 1/3-dal többet kíván fordítani kormányzatunk, mint az egész OTTKT kutatásra, igen elégedettek lehetünk, de egyben igen rugalmasan adaptálnunk kell kutatóhelyeinket és kutatóinkat arra, hogy fent felsorolt programokhoz minél többen és minél intenzívebben kapcsolódjanak. Arra is fel szeretném hívni a figyelmet, hogy a fent felsorolt programokért általában az illetékes minisztériumok a felelősek. Prominens fontosságú kérdés tehát, hogy ezen főhatóságokkal való együttműködést az eddigieknél közvetlenebb, rugalmasabb és hatékonyabb formában szervezzük meg.

Ad c) Az *MTA Középtávú Kutatási Programja* tulajdonképpen az Akadémia Tárcaszintű kutatásainak kerete.

Szintén figyelemreméltó és öröndetes, hogy az elfogadott 8 program közül 3 teljesen, ill. 1 részben biológiai vonatkozású.

Túlnyomórészt biológiai vonatkozású az alábbi 3;

- az 1. A kémiai szerkezet és a biológiai hatás közti kapcsolat kutatása,
- a 2. Biotechnológiai kutatások (különös tekintettel a géntechnológiára),
- az 5. A talajok termékenységének gazdaságos művelését szolgáló tudományok.

Részben biológiai vonatkozású:

- a 4. Új energiaforrások kutatása.

A bioenergia hasznosítására irányuló kutatások.

Mint látható e területen is bőven akad biológiai kutatási probléma. Most az a fontos feladat áll előttünk, hogy — alkalmazkodva a népgazdaság jelenlegi mérsékelt lehetőségeihez — megtaláljuk e programokban is a hatékony részvételünk módját. Az osztály vezetője — ezt a törekvést elősegítendő — február hónap folyamán létrehozott egy „Genetic Engineering kutatási hálózatot”, melynek keretében szervezeten próbálja a tudományterület szakembereit a hatékony együttműködésre összefogni.

Ad d) Az *MTA Központi Kutatási Alapja* (KKA) 1974 óta a MTA főtitkára az intézetek külső megbízásos munkái térítési díjainak egy részéből

Központi Kutatási Alapot hozott létre, melyet pályázat alapján juttathat olyan kutatómunkákra, melyek

- „— új tudományos irányzatok és módszerek kialakítására vagy meghonosítására irányulnak;
- nagyjelentőségű tudományos-elméleti vagy gyakorlati kezdeményezések — köztük egyéni kezdeményezések — megvalósítását segítik elő;
- kiemelt kutatási feladatokhoz kapcsolódnak, de előre nem tervezhető, aktuálisan felmerülő szükségleteket kielégítő, „hézagpótló” kutatások;
- különböző — politikai, gazdasági — döntések tudományos megalapozását szolgálják.”

A napokban járt le az e keretre javasolt témák beadásának határideje. Az osztály 6 ilyen témát javasolt a főtitkárnak. Kíváncsok, hogy az érdekelt kutatók a pályázati felhívás megjelenése után feltétlenül adják be pályázatukat a nekik megfelelő témákra.

Ad e) Az intézetek és kutatóhelyek összes kutatásra fordítható kereteinek kevesebb mint 50%-át teszi ki az előbb említett első 3 lehetőség, azaz a kutatásra fordítható teljes összeg 50%-át teszi ki az ún. intézeti kutatásokra fordítható rész. Kétségtelen, hogy a költségvetési összegek reálértéke, különösen a tőkés műszerek inflációs árnövekedése miatt jelentősen csökkent, mégsem elhanyagolható munkalehetőséget jelent ez a pénzforrás. Az intézeti keret kiválóan alkalmas a kezdeményezésre, előzetes kutatásra, olyan témák előkészítésére, melyekkel majd jövőben pályázhatunk bőségesebb támogatás elnyerésére.

Tisztelt Osztályülés !

Mint ismertettem, az MTA vezetése — a szűkös anyagi lehetőségek ellenére is — több olyan csatornát teremtett, melyen keresztül az értelmes, fontos kutatómunka végzésére megvan a lehetősége a magyar biológusoknak. Az új körülmények között azonban hozzá kell szoknunk ahhoz, hogy a kutatás támogatása nem a felső szervek által intézett automatikus folyamat, a kutatóhelyek vezetőinek, de az egyes kutatóknak is tájékozottnak kell lenniök az új pénzforrásokról és azok elnyerési lehetőségeiről. Az Osztály a Természettudományi Főosztállyal szorosan együttműködve arra törekszik, hogy a biológusok ez irányú törekvéseit segítse.

A feladatok és lehetőségek ismertetése után legyen szabad néhány gondolatot a társfőhatóságokkal való együttműködés kérdéseiről elmondani.

Az eddig elmondottakból is kitűnik, hogy az új körülmények között fokozott jelentősége van a társfőhatóságokkal való együttműködésnek és egymás kölcsönös informálásának.

A Biológiai Osztály az alábbi főhatóságokkal tart, ill. törekszik tartani a szoros munkakapcsolatot: EüM, MÜM, MÉM, IM, OVH, OTKT és OTSH. Mint említettem, az OTKT-val és az OTSH-val közös bizottságot hoztunk létre, így az együttműködés elég közvetlen és jól biztosított. Javítanunk és növelnünk kell a kapcsolatok intenzitását a felsorolt 4 minisztériummal és 1 államtitkársággal. Nem kívánom azt mondani, hogy ezekkel eddig nem volt kapcsolatunk, mert számos ad hoc kérdés megoldásában működöttünk együtt eredményesen. Úgy érezzük, hogy a Biológiai Osztály vezetésének a közeljövőben egyik legfontosabb feladata, hogy e kapcsolatot rendszeresebbé és élőbbé tegye.

Az említett külső főhatóságok mellett élénk és rendszeres kapcsolatot alakítottunk ki akadémiánk minden illetékes osztályával, különösen az Agrártudományok és a Matematikai—Fizikai Tudományok Osztályával alakult ki rendszeres munkakapcsolat, mely elsősorban közös rendezvények formájában nyilvánult meg. Az Orvostudományok Osztályával közösen ajánlottunk több tudományos programot az elnökségnek. Az ilyenfajta együttműködést a jövőben is fenntartani és erősíteni kívánjuk, hiszen az interdiszciplináris problémák megoldásának ez a természetes módozata.

Tisztelt Osztályülés!

Beszámolónkban csak a legfontosabb eredményeinket, problémáinkat és feladatainkat érintettem. Tudatosan hagytam el számos olyan fontos kérdést, mint pl. könyv-, folyóiratkiadás, nemzetközi kapcsolataink, biológia oktatás stb. Midezeket azért nem taglaltam részletesen, mert bár fontos lépéseket tettünk ezen és további sok kérdésben is, a végleges eredményről azonban mégsem tudok beszámolni, továbbá szeretném remélni, hogy a tisztelt kollegák hozzászólásaikkal ki fogják egészíteni az Osztály beszámolóját.

Röviden összefoglalva egyéves tevékenységünket: A Biológiai Osztály alkalmazkodva az új gazdasági körülményekhez és fokozott követelményekhez, rendszeres szervező munkával megpróbálta mozgósítani a magyar biológusokat egy újszerű, rugalmasabb, fokozottabban a gyakorlat felé forduló tudománypolitika megvalósítására. Tudatában vagyunk annak, hogy sikereink kezdetiek, de az irány helyes, az osztály és a bizottságok tagjai közül sokan nagy lendülettel kezdtek munkához és mozgósítottak sok további középkorú és fiatal biológust is. Az Osztály nevében ez alkalommal is szeretném megköszönni fáradozásukat és kérem további önzetlen és lelkes támogatásukat. Az Önök széles körű támogatása a magyar biológia fejlődésének legfontosabb záloga.